

Vastaanottaja
Jämsän kaupunki

Päivämäärä
11.11.2022

JÄMSÄN YMPÄRISTÖOHJELMA

Kuva: Timo Marjala

JÄMSÄN YMPÄRISTÖOHJELMA

Projekti	Jämsän ympäristöohjelma
Vastaanottaja	Jämsän kaupunki
Versio	1.0
Päivämäärä	11.4.2022
Laatijat	Heikki Savikko, Juho Mäkelä, Janne Marniemi, Samuel Rintamäki, Essi Kortelainen

SISÄLLYS

1.	JOHDANTO	1
2.	TAUSTA, PROSESSI JA TAVOITTEET	2
2.1	Jämsän kaupungin sitoumukset ja tausta	2
2.2	Ympäristöohjelman laadinta	2
2.3	Ympäristöohjelman tavoitteet ja kytkeytyminen Jämsän kaupungin toimintaan	3
3.	YMPÄRISTÖOHJELMA	5
3.1	Näkökulmat	6
3.2	Tavoitteet	6
3.3	Teemat	7
3.4	Toimenpiteet	8
4.	OHJELMAN TOTEUTUKSEN SEURANTA JA PÄIVITTÄMINEN	9
4.1	Seuranta	9
4.2	Päivittäminen	9
LIITTEET	12	
	Ympäristöohjelman toimenpiteet sekä niiden tavoite, teema ja koordinaattorit	12

1. JOHDANTO

Ympäristön vaaliminen ja ilmastonmuutoksen hillintä ovat nousseet yhä keskeisempään osaan yhteiskunnallisessa kehittämisessä. Tulevaisuudessa hämmäyttävä materiaalikriisi, luontokato ja luonnon monimuotoisuuden heikentyminen ovat korostaneet entisestään ratkaisujen toteuttamista taloudellisesta, sosiaalisesta ja ympäristön näkökulmasta kestävästi. Ratkaisuja tehdään yksilö- ja yritystasolla, mutta näitä voidaan ohjata kansainvälisillä, valtakunnallisilla, alueellisilla, seudullisilla ja paikallisilla ohjeilla ja esimerkeillä. Kiertotalous, energiankäyttö ja ympäristökasvatus ovat hyviä esimerkkejä teemoista, joihin hallinnon tasolla vaikuttamalla voidaan saada aikaan merkittäviä muutoksia koko kaupungin ja sen asukkaiden toiminnassa.

Maapallon ilmaston lämpeneminen on osoittautunut väistämättömäksi ja sen vaikutukset ihmiseen ja luontoon näkyvät jo nykyisellään myös läpi Suomen. Suomessa vuoden 1880 jälkeen keskilämpötila on lämmennyt jopa noin 2 astetta. Ilmaston lämpenemisellä on suora vaikutus ympäristön tilan kehittymiseen, joka on nähtävissä globaalisti ja paikallisesti. Ilmastonmuutoksen vaikutukset ovat nähtävissä mm. metsäpalojen lisääntymisenä globaalisti ja korkeiden ja pitkäkestoisten pakkasten määrän vähenemisenä läpi Suomen. Ilmastonmuutosta hillitään vähentämällä kasvihuonekaasupäästöjä mm. korvaamalla fossiilisia polttoaineita uusiutuvilla energiamuodoilla, parantamalla energiatehokkuutta sekä lisäämällä kestävien liikkumismuotojen käyttöä. Myös hiilivaraston ja -nielujen ylläpitämisellä ja lisäämisellä on selkeä positiivinen ilmasto- ja ympäristövaikutus.

Vesistöt kattavat noin 71 % maapallon pinta-alasta ja toimivat kotina sadoille tuhansille eliölajeille. Niiden merkitys korostuu paitsi hiilinieluna ja -varastona – jo pelkästään merien sitoessaan vuosittain noin kolmasosan ihmiskunnan hiilidioksidipäästöisistä ja varastoidessaan hiilidioksidia useita kymmeniä kertoja enemmän kuin ilmakehä – myös luonnon monimuotoisuuden näkökulmasta, sillä arvioiden mukaan ainoastaan noin 10 % merien eläinlajeista on rekisteröity arvion sisältämättä järviä ja muita sisävesistöjä. Kymmenesosa Suomen pinta-alasta on vesistöjä. Suomen vesistöt ovat matalia, minkä seurauksena ne ovat hyvin alttiita ihmisen aiheuttamalle ympäristönmuutokselle ja merkittävä osa vesistöjen eliölajeista ovatkin uhanalaisia. Määrät vaihtelevat alueittain, mutta tyypillisesti erityisesti jokien eliölajit ovat uhanalaisia, joka on paljolti seurausta metsä- ja maataloudesta sekä rakentamisesta (mm. lannoitteiden valumat, hulevedet, rehevöityminen, happamoituminen sekä vesi- ja rantarakentaminen). Useat vesistöjen tarjoamista mahdollisuuksista (mm. virkistyminen, ravinto ja energia) ovat luonnon monimuotoisuuden varassa, minkä vuoksi Suomen vesistöjä on vaalittava paitsi kansallisella myös alueellisella tasolla esim. ennallistamalla ja suojelemalla luonnonvaraisia vesistöjä ja niiden ympäristöjä.

Luonnon monimuotoisuus toimii kestävä luontoympäristön perustana. Eliölajeilla on lukemattomia yhteyksiä toisiinsa, jolloin vaikutukset yhteen eliölajiin heijastuvat nopeasti läpi ekosysteemiin. Luontokadon dominoefekti on todellinen uhka, sillä se vie nopeasti perustan myös ihmisten ruokaturvalta, terveydeltä ja elämänlaadulta. Nykyisellään olosuhteet luonnossa muuttuvat nopeammin kuin lajien sopeutumiskyky sallii, joka on johtanut luonnon monimuotoisuuden heikkenemiseen, ja mm. noin 35 % Suomen lintulajeista on jo uhanalaisia johtuen elinympäristöjen heikkenemisestä. Luontokatoon ja sen seurauksiin on herätty ja YK on sopinut luontokadon pysäyttämisen toimista vuoteen 2030 ja 2050 mennessä. Ylikansallisiin sitoumuksiin, tavoitteisiin ja yhteistyöhön osallistumisen lisäksi kansallisella ja alueellisella tasolla luonnon monimuotoiseen vaikuttaminen on erittäin tärkeää, sillä elinympäristöt ja ekosysteemit eroavat suuresti jo lyhyillä etäisyyksillä, huolimatta niiden vaikutuksesta koko globaaliin ekosysteemiin. Keskeisiä alueellisia toimia vaikuttaa luontokadon pysäyttämiseen ja luonnon monimuotoisuuden vahvistamiseen ovat mm. viralliset ympäristöohjeistukset ja -säädökset sekä alueiden suojeleminen, ennallistaminen ja aktiivinen vieraslajien torjunta.

2. TAUSTA, PROSESSI JA TAVOITTEET

2.1 Jämsän kaupungin sitoumukset ja tausta

Jämsä sijaitsee Keski-Suomen maakunnassa hyvien liikenneyhteyksien päässä kahden kasvukeskuksen Jyväskylän ja Tampereen välissä. Kaupunki sijaitsee valtateiden 9 ja 24 sekä Tampere–Jyväskylä-rataosuuden varrella. Alueen pinta-ala on 1 824 km², josta noin 14 % on vesistöjä. Jämsässä asuu noin 20 000 asukasta ja alueen väestötiheys on noin 12,58 as/km². Alueella on paljon teollisuutta, sekä ympärivuotinen matkailukohde Himos. Jämsässä on kuusi taajamaa: Jämsän keskustaajama Seppola, Jämsänkoski, Kaipola, Koskenpää, Halli ja Länkipohja. Tilastokeskuksen mukaan noin 7,25 % Keski-Suomen asukkaista asuu Jämsässä. Suomen ympäristökeskuksen laskentatietokannan mukaan kuitenkin noin 8,16 % koko Keski-Suomen päästöistä tulee Jämsästä.

Jämsä on sitoutunut Keski-Suomen ilmasto-ohjelmaan, jonka tavoitteena on kasvihuonekaasujen päästövähennys 40 % vuoden 2005 tasosta vuoteen 2030 mennessä. Lisäksi uusiutuvilla energiantuotantotavoilla tuotetun energian osuuden kasvattaminen Keski-Suomessa sekä laajemmin uudenlaisen ajattelutavan levittäminen ilmastotyöstä mahdollistavana tekijänä vahvalle biotalousmaakunnalle. Myös uusi hyvinvointialue tulee olemaan yksi sidosryhmä, jonka toiminta vaikuttaa ympäristöasioihin ja niiden konkreettiseen toimeenpanoon Jämsän kaupungissa.

Osana Suomea Jämsään vaikuttavat myös kansalliset ja globaalit ympäristösäädökset, -ohjelmat ja tavoitteet. Suomi on asettanut tavoitteita hiilineutraaliudesta vuoteen 2035 mennessä ja hiilinegatiivisuudesta nopeasti sen jälkeen. Vuonna 2015 Pariisissa solmitun ilmastositoumuksen tavoitteena on rajoittaa maapallon keskilämpötilan nousu selvästi alle kahteen asteeseen suhteessa esiteolliseen aikaan ja pyrkiä toimiin, joilla lämpeneminen saadaan rajoitettua 1,5 asteeseen. Jämsän kaupunki on myös sitoutunut työ- ja elinkeinoministeriön kanssa sopimaansa energiatehokkuussopimuksen.

2.2 Ympäristöohjelman laadinta

Ympäristöohjelma laadittiin yhteistyössä Jämsän kaupunkiorganisaation, päättäjien, kaupungin keskeisten sidosryhmien ja Ramboll Finlandin toimesta. Ympäristöohjelma toteuttaa ja tukee Jämsän kaupungin sitoumuksia, kuten Keski-Suomen ilmasto-ohjelmaa, Hiilineutraali Suomi 2035 tavoitteita sekä EU 2050 pitkän aikavälin strategiaa ja Pariisin ilmastositoumusta.

Ympäristöohjelman laatimista edelsi ympäristökatselmuksen tekeminen, jossa selvitettiin alueen ympäristön nykytilanne, tehdyt toimenpiteet sekä merkittävimmät ympäristönäkökohdat hyödyntämällä julkisesti saatavilla olevaa aineistoa kuten tilastoja, alueella tehtyjä selvityksiä, ympäristö- ja ilmastositoumuksia sekä keskusteluja kaupunkiorganisaation edustajien kanssa.

Ympäristökatselmusta seurasi asiantuntijoiden valmisteleva ja koordinoiva vuorovaikutteinen työpaja Jämsän elinvoimalautakunnan ja valvontajaoston jäsenille. Työpajassa määritettiin tarkemmin ympäristöohjelman taustalla vaikuttavia keskeisiä näkökulmia ja teemoja, joiden päälle ympäristöohjelma rakennettiin. Tämän jälkeen pidettiin toinen työpaja, missä keskusteltiin ympäristöohjelman konkreettisista tavoitteista, toimenpiteistä ja mittareista. Tilaisuuden jälkeen ympäristöohjelmaa työstettiin Jämsän kaupungin ja asiantuntijoiden välisenä yhteistyönä.

Ympäristöohjelmasta pidettiin kaikille jämsäläisille avoin esittelytilaisuus huhtikuussa 2022, jossa esiteltiin ympäristöohjelman alustavaa rakennetta ja toimenpiteitä. Tilaisuuden jälkeen kuntalaisilla oli mahdollisuus kommentoida kirjallisesti ohjelman rakennetta ja esiteltäviä toimenpiteitä sekä esittää mahdollisia uusia toimenpiteitä ympäristöohjelmaan. Kaikki saadut kommentit käytiin ja huomioitiin ohjelman viimeistelyssä.

Ympäristöohjelman näkökulmien ja tavoitteiden alle asemoituvia teemoja ja konkreettisia toimenpiteitä on kartoitettu mm. tieteellisistä julkaisuista, valmiista ilmasto- ja ympäristöpoliittisista

ohjelmista sekä projektin työpajoissa, keskusteluissa ja muissa vuorovaikutustilaisuuksissa. Niitä on täydennetty asiantuntija-arvioin ja tarkennettu Jämsään sopiviksi. Teemoista osa on yhteneväisiä mm. Keski-Suomen ilmasto-ohjelman 2030 kanssa. Toimenpiteet on jaoteltu teemoittain siten että niiden toteuttaja- ja vastuutahot voidaan määritellä kaupunkikonsernin sisällä yksittäisten yksiköiden, henkilöiden tai kaupunkiorganisaation ulkopuolisten tahojen kanssa yhteistyössä tehtäviin toimenpiteisiin. Ympäristötoimenpiteiden pääpainopiste on konkreettisissa toimenpiteissä, joihin Jämsän kaupunkikonserni voi vaikuttaa.

Ympäristöohjelmassa asetetut tavoitteet ja näkökulmat tulevat heijastumaan Jämsän kaupungin toimintaan tulevina vuosikymmeninä. Ympäristöohjelma on koko Jämsän kaupunkikonsernin ja siinä on huomioitu vaikutusmahdollisuudet asukkaiden ympäristötoimiin. Ohjelmassa on huomioitu mm. ilmastonmuutokseen sopeutuminen ja varautuminen, kiertotalous, kestävä kehitys sekä ympäristöarvojen tähdentäminen. Ympäristöohjelman tavoitteissa ja toimenpiteissä on huomioitu alueen todellinen ympäristön tila, kaupungin toimintakulttuuri sekä alueen ominaispiirteet. Asetetuilla tavoitteilla pyritään vaalimaan Jämsän kaupungin luontoarvoja ja -alueita sekä kehittämään kaupungin elinvoimaisuutta kestävästi. Tavoitteiden saavuttamisessa korostuvat ympäristöohjelman taustalla vaikuttavat ilmaston, vesistöjen ja luonnon monimuotoisuuden näkökulmat.

2.3 Ympäristöohjelman tavoitteet ja kytkeytyminen Jämsän kaupungin toimintaan

Jämsän ympäristöohjelman tavoitteena on ympäristötoimien huomioiminen kaupungin toiminnassa. Ympäristöohjelma on systemaattinen käytännön tason sovellus ohjata ja arvioida kaupungin toimintaa, toiminnan ympäristövastuullisuutta ja alueellisia vaikutuksia. Ympäristöohjelma on seurausta Jämsän 2025 ohjelmassa vision yhteydessä asetusta päätöksestä laatia kaupungille oma ympäristöohjelma osana strategisia toimenpideohjelmia, johon sitoudutaan, ja näin nostaa ympäristönäkökulma keskeiseen osaan kunnan strategiaa ja operatiivista toimintaa. Ympäristöohjelma edistää elinvoimaista Jämsää, jonka visiona on olla vetovoimainen ja luonnonläheinen asumisen, yrittämisen ja matkailun kaupunki. Ympäristöohjelmalla vahvistetaan hyvinvointia ja elämänlaatua.

Ympäristöohjelma on kytköksissä, tukee ja täydentää Jämsän kaupungin strategisia ohjelmia, tiekarttoja ja tavoitteita, joita ovat mm. Jämsän elinvoimaohjelma sekä uudistuvan teollisuuden Master Plan, Jämsän kaupungin päivittyvä kuntastrategia sekä metsäsuunnitelma, matkailustrategia ja Himos Master Plan 2035. Näin ympäristöohjelma vahvistaa kaupungin muita ohjelmia ja sitoumuksia keskittyen ympäristönäkökulmiin, kuvaten Jämsän kaupungin näkökulmat ja tavoitteet ilmastonmuutoksen torjumiseksi, kiertotalouden edistämiseksi sekä kestäväen elinkeinotoiminnan kehittämiseksi. Ympäristöohjelman kytkentä Jämsän keskeisiin strategioihin on havainnollistettu kuvassa 1-2.

Kuva 2-1. Ympäristöohjelman kytkentä Jämsän keskeisiin strategioihin

Ympäristöohjelmasta välittyvät syötteet näkökulmien, tavoitteiden ja toimenpiteiden muodossa muihin ohjelmiin ja vastaavasti muista ohjelmista välittyvät uusia näkökulmia, tavoitteita ja käytännön toimenpiteiden kipinöitä Jämsän ympäristöohjelmaan. Ympäristöohjelma ottaa syötteitä myös valtakunnan tasolla asetetuista tavoitteista ja velvoitteista sekä maakunnan tasolla mm. Keski-Suomen ilmasto-ohjelmasta. Ympäristöohjelmasta puolestaan antaa suoraan syötteitä muiden ohjelmien alla tehtäviin alaselvityksiin, tiekarttoihin ja kaupungin kehittämissuunnitelmiin.

Kaupunkiorganisaatio vastaa ympäristöohjelman toteuttamisesta ja luo edellytyksiä alueen kestäväälle kehitykselle, mutta ei voi kehittää ja parantaa alueen elinympäristöä yksin. Vastuu ympäristö- ja ilmastotyöstä on koko yhteisön käsissä. Aukkaat, vaikuttajat, yritykset, koulutusorganisaatiot, päättäjät ja kaupungin henkilöstö osallistuvat omilla toimillaan Jämsän ympäristön parantamiseen, positiiviseen ilmasto- ja ympäristökehitykseen ja kestäväan Jämsä-mielikuvan luomiseen. Ympäristöohjelman innoittamana jokainen voi tunnistaa ympäristöpositiivisia toimenpiteitä ja soveltaa niitä omaan tai yrityksensä toimintaan. Tiivis yhteistyö toimijoiden kesken luo pohjan ympäristöohjelman onnistumiselle.

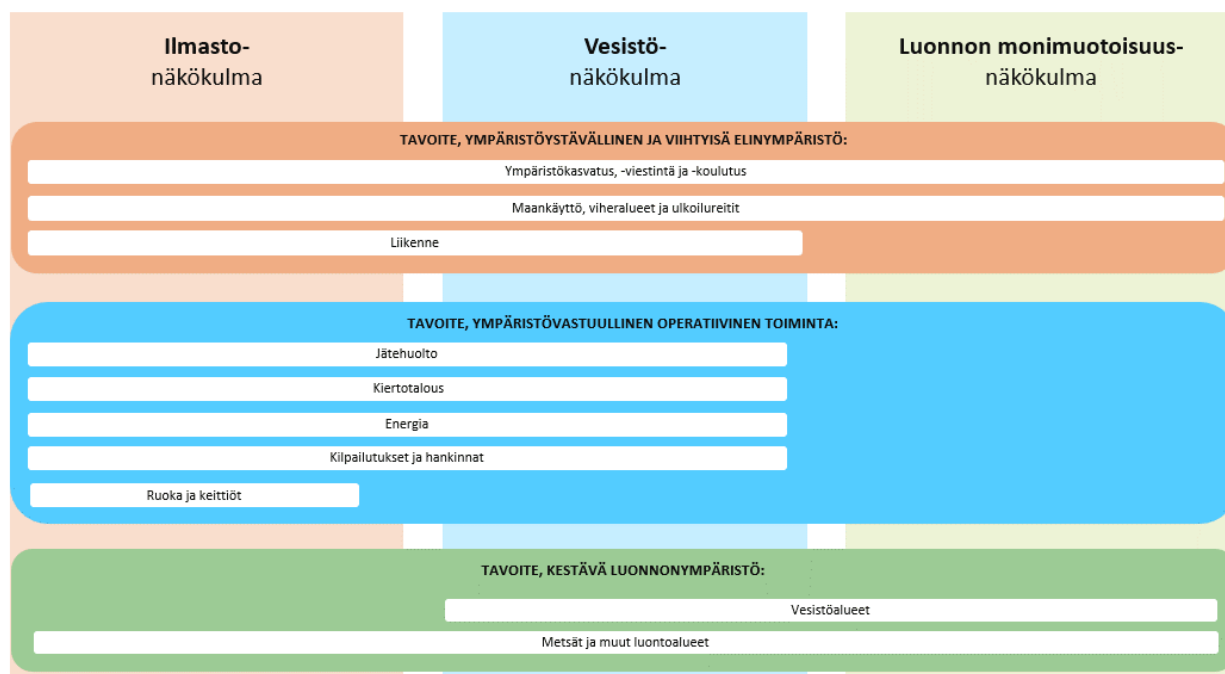
Ympäristöohjelmaan vaikuttavat globaalit, valtakunnalliset ja alueelliset ilmiöt, jolloin niitä tulee seurata aktiivisesti. Jos globaalisti tai valtakunnallisesti tulee uusia trendejä, jotka merkittävästi muuttavat nykyistä toimintaympäristöä, tulee ympäristöohjelmaa päivittää vastaamaan muuttunutta tilannetta. Tästä hyvänä esimerkkinä muun muassa, jos hiilensidonnasta maksetaan tulevaisuudessa merkittäviä korvauksia, voi metsän käyttö muuttua olemassa olevista suunnitelmista. Samalla se vaikuttaa ympäristöohjelman mukaisiin näkökulmiin (ilmasto ja luonnonmonimuotoisuus).

3. YMPÄRISTÖOHJELMA

Jämsän kaupungin ympäristöohjelma koostuu näkökulmista, tavoitteista ja niitä tukevista teemojen alaisista toimenpiteistä. Näkökulmat ovat ympäristöohjelman taustalla vaikuttavia pysyviä tekijöitä, joihin tehtävien toimenpiteiden tulisi heijastua tavalla tai toisella. Näkökulmat eivät ole Jämsää koskevia, vaan kansainvälisesti ja kansallisesti yleisesti tunnistettuja kokonaisuuksia, joiden pohjalta ympäristön tilaa kyetään kestäväällä tavalla sekä seuraamaan että kehittämään. Ympäristöohjelman tavoitteet ovat selkeitä ja pitkäaikaisia saavutettavissa olevia vaihtuvia määränpäitä (kesto keskimäärin noin 5-10 vuotta), joiden toteumista voidaan edistää käytännön toimenpiteitä suorittamalla. Toimenpiteet ovat konkreettisia tehtäviä, joita Jämsän kaupunkioorganisaatio yksin tai yhdessä keskeisten sidosryhmien kanssa suorittaa. Toimenpiteet ovat vaihtuvia ja niiden suorittamista arvioidaan ja niitä päivitetään säännöllisesti (noin 1-3 vuotta).

Käytännössä ympäristöohjelmaa toteutetaan suorittamalla toimenpiteitä ennalta määritetyssä järjestyksessä. Tällöin avoimia toimenpiteitä on auki kerrallaan vain rajallinen määrä ja niihin voidaan edistää määritetyssä aikaikkunassa. Toimenpiteiden suorittamisen jälkeen ilmestyy pöydälle jälleen uusi toimenpide, jota voidaan alkaa toteuttamaan. Vaikka toimenpiteiden edistymistä arvioidaan vuosittain, niin niiden kesto voisi olla kalenterivuotta pidempi. Selkeyden ja vastuunjaon vuoksi toimenpiteet on jaoteltu pysyvien teemojen alle. Näin vastuu ympäristöohjelmasta, sekä sen merkitys ja toteutuminen näkyvät koko kaupunkioorganisaation käytännön toiminnassa.

Edellä kuvatulla rakenteella ja toimintatavalla saadaan ympäristöohjelmaan samanaikaisesti sekä ajallista kestävyyttä että ketteryyttä vastaamaan ympäristötilan muutoksiin. Valittu rakenne ja toimintatapa myöskin omalta osaltaan estävät ympäristöohjelman pistemäisyyden ja toimenpiteiden hajanaisuuden. Kuvatun rakenteen avulla yksittäiset toimenpiteet linkittyvät aina automaattisesti laajempaan kokonaisuuteen. Tällä edistetään toimenpiteiden yhteisvaikutusta ja koko ympäristöohjelman vaikuttavuutta. Ympäristöohjelman rakenne ja eri teemojen alla tehtävien toimenpiteiden linkittyminen ympäristöohjelman näkökulmiin on esitetty kuvassa 2-1.

Kuva 3-1. Jämsän ympäristöohjelman rakenne

3.1 Näkökulmat

Jämsän kaupungin ympäristöohjelma rakentuu kaupungin keskeisten luontoarvojen päälle ja sen keskiössä vaikuttaa kolme näkökulmaa, jotka yhdessä muodostavat kokonaisvaltaisen ja eheän perusrakenteen. Näkökulmat ovat **ilmasto, luonnon monimuotoisuus ja vesistöt** - ne vaikuttavat läpi ympäristöohjelman tavoitteiden ja toimenpiteiden.

Vesistö näkökulman huomioimisella varmistetaan Jämsän kunnan – vesistöjen – säilyminen elinvoimaisina ja erinomaisessa kunnossa tuleville sukupolville. Alueella sijaitsee lukuisia arvokkaita vesistöjä, joilla on keskeinen merkitys koko Keski-Suomen maakunnan ja lähialueiden luontoarvojen, virkistystoiminnan ja päästöjen hallinnan kannalta. Vesistöt tarjoavat lukemattomia virkistysmahdollisuuksia paitsi alueen asukkaille myös matkailijoille. Vesistöjen näkökulma kattaa paitsi luonnonvaraiset vesialueet myös muiden vesien huomioimisen, jolla on vaikutusta alueen vesistöihin ja muuhun ympäristöön. Tällä viitataan mm. jäte- ja hulevesiin, joiden huomioiminen on keskeinen osa yhteiskunnan ympäristövaikutusten hallintaa.

Ilmasto näkökulman huomioimisella varmistetaan Jämsän kaupungin pitkäjänteinen ja kestävä elinkeinoelämän kasvu. Kaupungin toiminnassa eliminoidaan ylimääräisiä ympäristö- ja ilmastoa kuormittavia toimenpiteitä ja tuetaan ympäristövastuullista siirtymää. Kaupunkiorganisaatiossa suositetaan ilmastokestäviä ratkaisuja kuten uusiutuvia energiaratkaisuja aina käytännöstä yksityiskohtaisempiin toimintasuunnitelmiin ja -ohjeistuksiin. Huomioimalla ilmaston näkökulma Jämsän ympäristöohjelmassa varmistetaan kaupungin hiilineutraaliustavoitteiden toteutuminen ja tuetaan koko maakunnan ja Suomen tavoitteiden toteutumista.

Luonnon monimuotoisuuden näkökulman huomioimisella varmistetaan alueen monipuolisen luontoympäristön tilan säilyminen erinomaisessa kunnossa pitkälle tulevaisuuteen. Jämsässä on monipuolinen luonto, lukuisia suojeltuja eläinlajeja sekä luontoalueita. Jämsän luontoarvot ovat yksi alueen keskeisimpiä matkailullisia vetovoimatekijöitä, ja alueella sijaitsee lukuisia luontoarvoisia maisemia ja -kohteita. Jämsää, ja etenkin Himoksen aluetta kehitetään aktiivisesti. Huomioimalla luonnon monimuotoisuuden näkökulma osana ympäristöohjelmaa varmistetaan näkökulman heijastuminen kaupungin käytännön kehittämiseen suunnittelusta käytännön toteutukseen ja seurantaan asti.

Näkökulmat läpileikkaavat koko ympäristöohjelmaa. Ohjelman tavoitteet sekä niitä konkretisoivat toimenpiteet asemoituvat konkreettisesti yhden tai useamman näkökulman alle. Näkökulmat ovat ympäristöohjelman pysyviä rakenteita, joka korostaa niiden merkitystä osana kaupungin jokapäiväistä toimintaa ja kehitystä.

3.2 Tavoitteet

Ympäristöohjelman laatimisen hetkellä vuonna 2022 tavoitteena on saavuttaa ja ylläpitää ympäristöystävällinen ja viihtyisä elinympäristö, ympäristövastuullinen operatiivinen toiminta sekä kestävä luonnonympäristö. Tavoitteet pyrkivät ottamaan huomioon kaikki edellä kuvatut kolme näkökulmaan. Ohjelman laatimisen hetkellä operatiivisesta toiminnasta ei tunnistettu, että nykyisessä toiminnassa olisi raportoitu suoraa liityntärajapintoja luonnon monimuotoisuuden näkökulmaan, mutta tavoitteena on saada se myös huomioitua paremmin ympäristöohjelman avulla. Ympäristöohjelmassa tavoitteet ovat pitkäaikaisia määränpäitä, jotka voidaan saavuttaa konkreettisilla toimenpiteillä ympäristöohjelman mukaisesti.

Ympäristöohjelman tavoitteet ovat näkökulmia konkreettisempia maaleja, joiden saavuttamista edistetään käytännön toimenpiteitä suorittamalla. Tavoitteet ovat luonteeltaan stabiileja ja niitä päivitetään tavoitteiden toteutuessa keskimäärin noin 5–10 vuoden välein.

Ympäristöystävällinen ja viihtyisä elinympäristö tavoitteen toteutumista edistetään vaikuttamalla alueen viihtyisyyteen, elinvoimaisuuteen ja kaupunkiympäristöön kestävällä tavalla huomioiden kaupungin toimintaan liittyvät ilmasto- ja vesistövaikutukset sekä luonnon monimuotoisuuden. Perustana ympäristöystävälliselle ja viihtyisälle elinympäristölle on alueen

päättäjien ja asukkaiden ympäristötietoisuus ja -vastuullisuus, jolloin toimintaa osataan kehittää oikealla tavalla ottaen huomioon ympäristönäkökulmat kattavasti.

Ympäristövastuullinen operatiivinen toiminta tavoitteella vaikutetaan konkreettisesti kaupunkiorganisaation toimintaan vähentämällä kaupungin toiminnasta aiheutuvaa ja seuraavaa ilmastorasitetta, vesistöjen kuormitusta sekä luontokatoa. Kaupungin toiminnalla voidaan vaikuttaa suoraan kaupunkiorganisaation omiin ympäristövaikutuksiin sekä välillisesti myös keskeisten sidosryhmien toiminnasta seuraaviin ilmastovaikutuksiin mm. kestävien hankintojen ja kilpailutuksen kautta. Kaupunki näyttää ympäristövastuullisen operatiivisen toiminnan avulla myös tärkeää esimerkkiä koko Jämsän alueen ympäristöystävälliselle ekosysteemille.

Kestävä luontoympäristö tavoite nojaa kaupungin kehittämiseen luonnon voimavarojen asettamissa rajoissa. Tavoitteen toteuttamisella vältetään liiallisen rasituksen aiheuttaminen Jämsän luontoympäristölle huolimatta alueen elinvoimaisuuden kasvattamisesta, alueella tapahtuvasta rakentamisesta ja jatkuvasta kehittämisestä.

3.3 Teemat

Ympäristöohjelman teemat ovat pysyviä toimenpiteitä luokittelevia kategorioita, joilla vastuu ympäristöohjelman edistämisestä ja toimenpiteistä voidaan kohdentaa tietyille yksikölle tai henkilölle kaupunkiorganisaation sisällä. Teemojen määrittämisessä on huomioitu kaupunkiorganisaation rakenne sekä keskeisimmät alueelliset, seudulliset ja valtakunnalliset ympäristökehittämisen tavoitteet ja velvollisuudet.

Teemojen koskettaessa selkeästi yksittäisiä tai useampia kaupunkiorganisaation toimenkuvia ja yksiköitä, voidaan toimenpiteiden suorittamista ja vastuita koordinoita kaupunkiorganisaation sisällä. Teemat leikkaavat ympäristöohjelman laatimisen hetkellä vuonna 2022 joko kaikkia kolmea, kahta tai yhtä ympäristöohjelman näkökulmaa (kuva 2-1). Ympäristöohjelman toimenpiteet on jaoteltu kymmenen teeman alle:

Ympäristökasvatus, -viestintä ja -koulutus teema pitää sisällään kaupungin järjestämän varhaiskasvatuksen, esi- ja perusopetuksen, lukiokoulutuksen, taiteen perusopetuksen ja vapaan sivistystyön, vapaa-aikapalveluissa toteutuvan ohjauksen ja kirjastopalvelun sekä jatkokoulutuksen ja soveltuvien osin yhteistyön alueella toimivien oppilaitosten kanssa sekä yrityksille ja muille sidosryhmille järjestettävät koulutuspalvelut sekä kaupungin viestinnän. Jämsässä teeman alla tehtävien toimenpiteiden koordinoinnista vastaavat yhdessä sivistystoimenjohtaja tai hänen nimeämänsä viranhaltijat sekä matkailu- ja markkinointijohtaja.

Maankäyttö, viheralueet ja ulkoilureitit teema pitää sisällään kaupungin kunnossapidon, kaavoittamisen, sekä kiinteistöjen ja alueiden hallinnan ja kehittämisen. Jämsässä teeman alla tehtävien toimenpiteiden koordinoinnista vastaa nimetty Jämsän kaupungin maankäyttöinsinööri yhdessä nimetyn kaupunginpuutarhurin kanssa.

Liikenne teema pitää sisällään kaupungin liikenneyhteyksien kehittämisen ja ylläpidon sekä Jämsän kaupungin omistamien kiinteistöjen kehittämisen edistämään kestävästä liikkumisesta. Jämsässä teeman alla tehtävien toimenpiteiden koordinoinnista vastaa nimetty Jämsän kaupungininsinööri yhdessä nimetyn tilapalvelupäällikön kanssa.

Jätehuolto teema pitää sisällään kaupungin oman jätepalvelun arkisen toiminnan ja sen kehittämisen sekä kaupungin asettamat määräykset ja ohjeistukset. Jämsässä teeman alla tehtävien toimenpiteiden koordinoinnista vastaa nimetty Jämsän kaupungin ympäristöinsinööri.

Kiertotalous teema pitää sisällään kaupungin kiertotaloustoiminnan kehittämisen yrityspalveluiden tukitoiminnasta ja aluekehityksestä käytännön jätehuoltoon saakka. Jämsässä teeman alla tehtävien toimenpiteiden koordinoinnista vastaavat yhdessä nimetyt Jämsän kaupungin ympäristöinsinööri ja yrityspalvelupäällikkö.

Energia teema pitää sisällään kaupungin ja sen omistamien yritysten energiapalvelut sekä kiinteistöjen hallinnan ja energiankäytön. Jämsässä teeman alla tehtävien toimenpiteiden koordinoinnista vastaavat yhdessä nimetyt Jämsän kaupungin tilapalvelupäällikkö ja kaupungininsinööri.

Kilpailutukset ja hankinnat teema pitää sisällään koko kaupunkiorganisaation hankintatoimen ja siihen liittyvät määräykset ja ohjeistukset. Jämsässä teeman alla tehtävien toimenpiteiden koordinoinnista vastaa nimetty Jämsän kaupungin logistikko.

Ruoka ja keittiöt teema pitää sisällään kaupungin järjestämät ja hankkimat ruokapalvelut. Jämsässä teeman alla tehtävien toimenpiteiden koordinoinnista vastaavat yhdessä Ateria- ja Puhtauspalvelut Oy:n toimitusjohtaja sekä nimetty yhtiön ruokapalvelupäällikkö.

Vesialueet teema pitää sisällään kaupungin ympäristötoiminnan sekä kaikki vesistöjen ylläpitoon, kunnostukseen ja käyttöön sekä aluehankintaan liittyvät palvelut, toiminnan ja ohjeistuksen. Jämsässä teeman alla tehtävien toimenpiteiden koordinoinnista vastaavat yhdessä Jämsän vesi liikelaitoksen vesihuoltopäällikkö sekä nimetty Jämsän kaupungin ympäristöpäällikkö.

Metsät ja muut luontokohteet teema pitää sisällään metsien ja muiden luontoalueiden käyttöön, kunnossapitoon ja kehitykseen liittyvän toiminnan ja ohjeistuksen. Jämsässä teeman alla tehtävien toimenpiteiden koordinoinnista vastaa nimetty Jämsän kaupungin maankäyttöinsinööri.

Teemat ovat luonteeltaan pysyviä ympäristöohjelman elementtejä, mutta niitä voidaan lisätä tarvittaessa toimenpiteiden ja tavoitteiden päivityksen yhteydessä. Teemat eivät ole määränpäitä, jolloin niiden toteutumista ei itsessään seurata. Teemakohtaisten toimenpiteiden ja muiden mittareiden täyttymistä voidaan kuitenkin käyttää ympäristöohjelman tavoitteiden toteuman sekä sisäisen vertailun seurannassa.

3.4 Toimenpiteet

Toimenpiteet ovat konkreettisia keinoja edistää ympäristöohjelmassa olevia tavoitteita. Yksittäiset toimenpiteet on jaoteltu ympäristöohjelmassa teemoittain selkeyttämään niiden koordinoitua, toteuman seuranta sekä päivitystä. Toimenpiteet leikkaavat yhtä tai useampaa ympäristöohjelman näkökulmaa ja tavoitetta.

Luonteeltaan toimenpiteet ovat selkeitä ja vaihtuvia tehtäviä, joiden toteuttamisessa voi kulua aikaa yksittäistä viikoista useampiin vuosiin. Toimenpiteet ovat Jämsässä toteutettavissa ja niitä päivitetään ja lisätään ympäristöohjelmaan vuosittain teemoja koordinoivien ehdotuksesta kaupunginhallituksen päätöksellä. Jämsän kaupunginhallitus hallinnoi koko ympäristöohjelmaa ja nimetyt henkilöt koordinoivat teemoja, joiden alla toteutetaan yksittäisiä toimenpiteitä. Kaikki ympäristöohjelmalle asetetut ja asettavat toimenpiteet ovat tärkeitä, mutta niiden suorittamisjärjestyksessä voidaan käyttää harkintaa, ottaen huomioon käytettävissä olevat resurssit ja eri toimenpiteiden vaikuttavuus.

Ympäristöohjelman toimenpiteet on esitetty liitteessä, jolloin niiden päivittäminen on ketterää, eikä vaadi koko ympäristöohjelman päivittämistä.

4. OHJELMAN TOTEUTUKSEN SEURANTA JA PÄIVITTÄMINEN

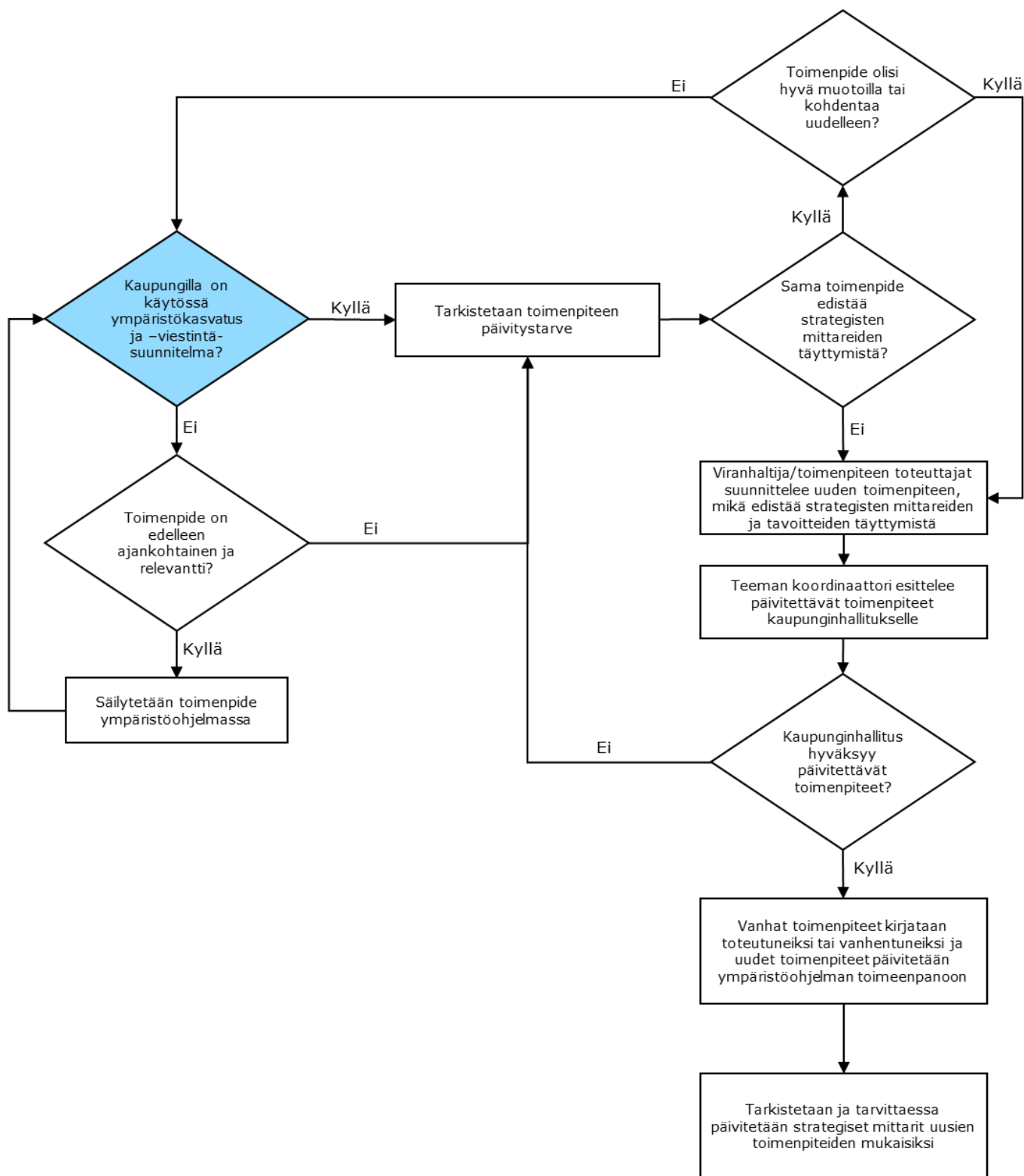
4.1 Seuranta

Ympäristöohjelman edistymistä seurataan yksittäisten toimenpiteiden toteuttamaa seuraamalla. Lisäksi yksittäisten toimenpiteiden aikaan saamat vaikutukset muodostavat yhdessä laajemmat strategiset ympäristömittarit, jotka korreloivat asetettuja tavoitteita ja niitä voidaan mitata. Strategisten ympäristömittareiden aikasarjojen avulla voidaan seurata tavoitteiden toteumaa, joita muuten olisi vaikea arvioida muuta kuin laadullisesti. Laajemmat strategiset mittarit ovat:

- Asukaskohtaiset kasvihuonekaasupäästöt Jämsässä. Seurataan Hiilineutraalisuomi.fi -sivustolla vuosittain ilmoitettujen kuntakohtaisten kasvihuonekaasupäästöjen kehitystä.
- Vesistön ekologinen tila Jämsässä. Seurataan vesistön ekologista tilaa Vesikartta-palvelun tietojen avulla.
- Luonnon monimuotoisuuteen tehtävät toimenpiteet Jämsässä. Seurataan Jämsässä luonnon monimuotoisuus -näkökulmaan liittyvien toimenpiteiden määrää ja laatua. Luonnon monimuotoisuuden seurantaan on valtakunnallisesti vasta kehitteillä systemaattista seuranta ja mittareita, joiden soveltuvuutta Jämsän ympäristöohjelman toteutumisen seurantaan tarkastellaan niiden valmistuttua.

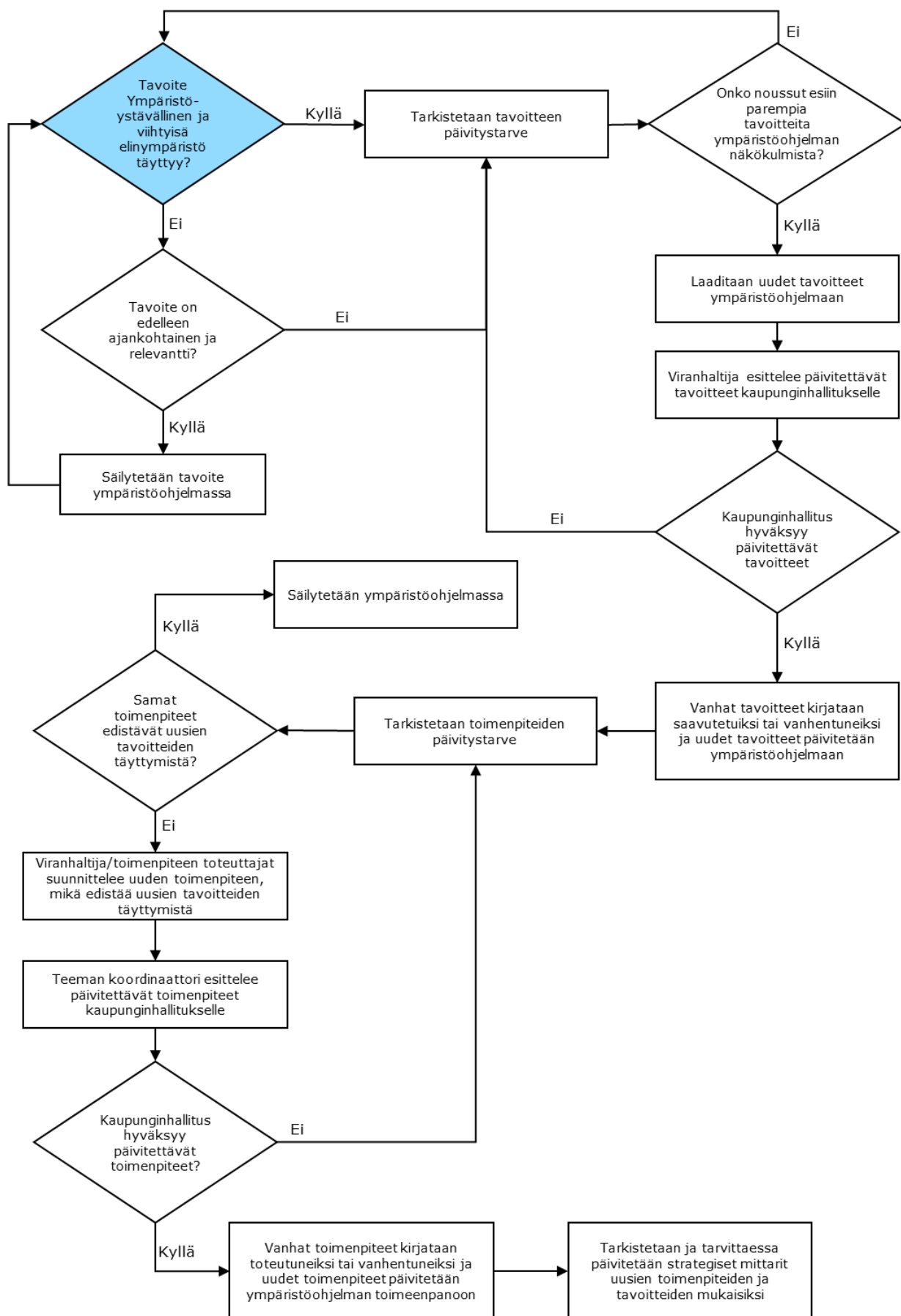
4.2 Päivittäminen

Ympäristöohjelma on kaupungin toimintaan säätelevä dokumentti, ja siinä asetettujen tavoitteiden ja toimenpiteiden ajantasaisuutta ja toteumaa tarkastellaan vuosittain. Teemojen alla olevia yksittäisiä toimenpiteitä voidaan päivittää teemaa koordinoivien henkilöiden ehdotuksesta ja kaupunginhallituksen päätöksellä ajankohdasta riippumatta. Toimenpiteiden päivittämistä tulisi tarkastella systemaattisesti vuosittain kuvassa 4-1 esitetyn prosessikaavion mukaisesti. Sillä varmistetaan, että Ympäristöohjelmassa olevat toimenpiteet ovat edelleen ajantasaisia sekä ne päivittyvät jatkuvasti. Jatkuva päivittyminen varmistaa uuden toimintamallin jalkautumisen osaksi jokapäiväistä toimintaa Jämsässä. Toimenpiteiden päivitystarve voidaan kiteyttää tiivistetysti yhteen kysymykseen: Ovatko asetetut tavoitteet ja toimenpiteet toteutuneet? Jos vastaus on kyllä, arvioidaan ympäristöohjelmassa olevien toimenpiteiden päivitystarve. Jos vastaus on ei, kysytään miksi toimenpiteet eivät ole toteutuneet ja toimitaan sen mukaisesti.

Kuva 4-1. Prosessikaavio ympäristöohjelman toimenpiteiden päivittämiseen. Esimerkkinä toimenpide "Kaupungilla on käytössä ympäristökasvatus ja -viestintä-suunnitelma?".

Ympäristöohjelmassa myös tavoitteet päivittyvät ajan myötä niiden täytyessä tai toimintaolosuhteiden muuttuessa. Tavoitteiden systemaattinen päivitysprosessi on esitetty kuvassa 4-2. Tavoitteiden päivitysprosessi voidaan kiteyttää kysymykseen: Ovatko tavoitteet ja toimenpiteet edelleen ajankohtaisia? Jos vastaus on kyllä, jatketaan työskentelyä olemassa olevien tavoitteiden mukaisesti. Jos vastaus on ei, arvioidaan ympäristöohjelmassa olevien tavoitteiden päivitystarve ja toimitaan sen mukaisesti.

Kuva 4-2. Prosessikaavio ympäristöohjelman tavoitteiden päivittämiseen. Esimerkkinä tavoite "Ympäristöystävällinen ja viihtyisä elinympäristö".

LIITTEET

Ympäristöohjelman toimenpiteet sekä niiden tavoite, teema ja koordinaattorit

Tavoite: Ympäristöystävällinen ja viihtyisä elinympäristö

Teema: Ympäristökasvatus, -viestintä ja -koulutus

Koordinaattorit: Sivistystoimenjohtaja (Leena Kilpeläinen) tai hänen nimeämänsä viranhaltija/ matkailu- ja markkinointijohtaja (Ulla Haggrén)

Toimenpiteet:

- Kaupungilla on käytössä ympäristökasvatus ja -viestintäsuunnitelma, jossa huomioidaan kaupungin sisäinen asiantuntemus teemoittain. Viestintäsuunnitelmassa suunnitellaan mahdollinen käytäntö vuotuiselle ympäristöteko-palkinnolle.
- Laaditaan perusopetuksen opetussuunnitelmaan oma luku ympäristökasvatukselle

Tavoite: Ympäristöystävällinen ja viihtyisä elinympäristö

Teema: Maankäyttö, viheralueet ja ulkoilureitit

Koordinaattorit: Maankäyttöinsinööri (Rainer Nyholm) ja kaupunginpuutarhuri (rekrytointi käynnissä)

Toimenpiteet:

- Laaditaan viheralueohjelma, jossa huomioidaan luonnonmonimuotoisuus sekä vaikutukset vesistöihin ja ilmastomuutokseen sopeutuminen
- Kaupungin luonto- ja viheralueiden inventointi
- Kaavan laadinnan yhteydessä huomioidaan ilmastokestävyys hyödyntämällä ilmasto- ja kaavoitus (KILVA) - työkalua (ymparisto.fi/KILVA)

Tavoite: Ympäristöystävällinen ja viihtyisä elinympäristö

Teema: Liikenne

Koordinaattorit: Kaupungininsinööri (Katja Rissanen)

Toimenpiteet:

- Varmistetaan, että kävelyn ja pyöräilyn edistämishjelmassa huomioidaan ympäristöystävällinen ja viihtyisä elinympäristö sekä ilmastovaikutukset, mm. liikumisen ketjut
- Toteutetaan vähintään 1 sähköauton latauspiste jokaiselle kunnan aktiivisesti käytössä olevalle kiinteistölle

Tavoite: Ympäristövastuullinen operatiivinen toiminta

Teema: Jätehuolto

Koordinaattorit: Ympäristöinsinööri (Jonna Yli-karjanmaa)

Toimenpiteet:

- Päivitetään jätehuoltomääräykset huomioiden kiertotalous
- Päivitetään jätetaksa, kierrätys huomioiden

Tavoite: Ympäristövastuullinen operatiivinen toiminta

Teema: Kiertotalous

Koordinaattorit: Ympäristöinsinööri (Jonna Yli-karjanmaa) / Yrityspalvelupäällikkö (Marko Leppänen)

Toimenpiteet:

- Varmistetaan, että uudistuvan teollisuuden masterplanissa on huomioitu ympäristönäkökulmat sekä sujuvat käytännöt lupaprosesseissa
- Luodaan malli kaupungin omaan toimintaan käsitellä erilaisia maa-aineksia. esim kasvualustan tekeminen

Tavoite: Ympäristövastuullinen operatiivinen toiminta

Teema: Energia

Koordinaattorit: Tilapalvelupäällikkö (Lauri Leppisaari) / Kaupungininsinööri (Katja Rissanen)

Toimenpiteet:

- Toimitaan energiatehokkuussopimuksen mukaisesti vuoteen 2025 asti sekä seurataan vuosittain tavoitteiden täyttymistä ja viestitään tuloksista henkilöstölle ja asukkaille
- Tehdään selvitys kunnan kiinteistöjen toimitilojen tarpeesta etätöiden lisääntymisen johdosta. Selvityksen pohjalta tarvittaessa suunnitelma tilojen tai energiankulutuksen vähentämiseksi

Tavoite: Ympäristövastuullinen operatiivinen toiminta

Teema: Kilpailutukset ja hankinnat

Koordinaattorit: Logistikko Joonas Nurmi

Toimenpiteet:

- Kaupunki määritellyt ympäristöystävälliset hankintakriteerit
- Ympäristöystävällisyyden mittareiden määrittäminen ja niiden mukaisesti hankintojen seuranta

Tavoite: Ympäristövastuullinen operatiivinen toiminta

Teema: Ruoka ja keittiöt

Koordinaattorit: Ateria- ja Puhtauspalvelut Oy:n toimitusjohtaja (Mervi Västinen) / Ruokapalvelupäällikkö (Merja Nieminen)

Toimenpiteet:

- Mitataan vuosisatasolla käytettyjen ruoka-aineiden (esim. liha, kala, kasvis, viljatuotteet, maitotuotteet) osuudet ja alkuperä (esim. lähiruoka, kotimainen, tuonti). Tulosten perusteella laaditaan tarvittaessa suunnitelma kestävä ruoan lisäämiseksi
- Laaditaan suunnitelma ruokahävikin seuraamiseksi ja vähentämiseksi asiakkaita osallistaen

Tavoite: Kestävä luonnonympäristö

Teema: Vesistöalueet

Koordinaattorit: Ympäristöpäällikkö (Piia Koski) / Jämsän vesi liikelaitoksen vesihuoltopäällikkö (Vesa Arvonen)

Toimenpiteet:

- Perustetaan vesienhoidon yhteistyöryhmä ohjaamaan kaupungin toimintaa (viranomaistoiminta) ja määritetään ryhmälle tavoitteet huomioiden ympäristöohjelman tavoitteet ja teemat
- Selvitetään ympäristönsuojelun valvontaresurssit mm. haja-asutusalueiden jätevesien valvonnan osalta
- Laaditaan ohjeistus, milloin kaupunki käyttää osaltaan etuosto-oikeutta mm. pohjavesialueiden läheisyydessä

Tavoite: Ympäristövastuullinen operatiivinen toiminta

Teema: Metsät ja muut luontoalueet

Koordinaattorit: Maankäyttöinsinööri (Teijo Taipale)

Toimenpiteet:

- Selvitetään FSC /PEFC sertifikaatin käyttöön ottaminen metsien hoidossa ja metsäsuunnitelman päivitystarve
- Otetaan metsäsuunnitelman toimeenpanossa huomioon metsien kestävä käyttö, monimuotoisuuden säilyttäminen ja vahvistaminen
- Laaditaan suunnitelma soiden ennallistamiseksi **kestävä metsätalous ja hiilensidonta huomioiden**
- Hiilinielujen lisääminen metsätalouden toimenpitein